



”

I dansk politik taler vi om løftebrud, hvor politikerne lover noget før et valg og bryder løftet efter et valg. Men er der tale om en løgn, eller kan det virke troværdigt?

Den politiske utroværdighed

Vejen til forståelse af de reelle motiver og viljen bag de fremsatte løfter er ofte en ufremkommelig vej. Dertil kommer den moralske vurdering, som heller ikke er entydig. Hvad er værst? Politikere med reelle motiver, der bryder et løfte, eller politikere med fordækte motiver, der får gennemført politik?

Kronik

Jacob Birkler
filosof, ph.d., fhv. formand for Etisk Råd,
Esbjerg

Blandt de karakteregenskaber, som både vælgere og politikere kan finde enighed om, er "troværdighed". Der er også enighed om, at den synes at mangle i dansk politik. Hvert år finder vi som regel politikere i bunden af troværdighedsmålinger, lige under bilforhandlere, journalister og parkeringsvagter. Men hvad er troværdighed, og hvordan kan den styrkes i dansk politik?

Troværdighed handler primært om, at man som politiker er værd at tro på. Herunder vurderes især politikernes vilje til at erkende en begået fejl eller forkerte beslutninger. Troværdighed kræver derfor overensstemmelse mellem politikernes ord og handling. Med troværdighed følger en mulig troskab. I nogle tilfælde kan det imidlertid være vanskeligt at balancere mellem det at være tro mod sig selv og tro mod de vælgere, som har sikret én magten. Et eksempel:

En politiker anses for at være kompromisløs og udtrykker klare holdninger med kant, hvilket er en afgørende grund til, at vedkommende får et godt valg. Men på Christiansborg skal der indgås kompromisser, hvis politik skal gennemføres. Principielt og stærkt forsimplet er der nu to veje at gå. Enten står politikerens kompromisløst fast på sine principper uden at få gennemført politik, eller alternativt indgås en række kompromisser, hvorefter politikerens anklages for at være svag og utroværdig. Man kan selvfølgelig udmærket være en troværdig politiker, der opdyrker den kunst

at indgå kompromisser. Men ordet "kompromis" fungerer sjældent som et godt kampbråb i en valgkamp, og efter valget er det sin sag at få uddelt de rigtige duelighedstegn fra vælgerne, trods en nøje gennemtænkt kommunikationsstrategi. Er man først dømt utroværdig, kan det højbesunget og højtagede kompromis let omfortolkes som et foragtet løftebrud.

Der er imidlertid et vigtigt element knyttet til troværdighed, som meget let overses eller undervurderes, hvilket er "tro". Det interessante er, at tvivlen netop er en af troskabens modsætninger. Når politikere mister deres troværdighed, er det således, fordi vælgerne begynder at tvivle. Utroværdighed er en mild form for utroskab. Men det mest interessante ved troværdighed er det forhold, at den angår tro og ikke viden. Troværdigheden afhænger derfor af, om der er noget at tro på. Vælgerne tror kun på politikere ud fra præmissen om, at de skal være værd at tro på. Troværdighed er derfor aldrig ensidig, men altid gensidig og indeholder et løfte. Modsat vil utroværdigheden næres af en grundlæggende mistro, der medfører tvivl og senere lige-gyldighed såvel som politikerlede.

Moralsk set kan utroværdige politikere ikke underlægges en direkte fordømmelse. Fordømmelsen kommer først, når vælgerskaren tavst men sikkert vælger at gå en anden vej, eller når de politiske med- og modspillere ser efter andre at samarbejde med. Netop fordi der er tale om tro, kan utroværdighed ikke undskyldes, nøjagtig som troværdighed ikke undskylder noget.

Troværdighed i politik kræver foruden tro også en vis varighed. Utroværdighed kan derfor udtrykkes gennem flygtige budskaber,

vægelsind, fornægtelse og falskhed. Principielt er al politik såvel som moral en form for troskab, hvor man i mødet med vælgerne er tro mod sine normer og værdier, indtil man klart formulerer, at man nu er tro mod noget andet. Hvad enten man skifter holdning eller ej, vil troværdigheden kræve, at der er overensstemmelse mellem det man siger, og det man gør.

"Hvorfor gik politikerens over vejen? Fordi han sagde, at han ikke ville." Sådan lyder en kendt politikervittighed. I dansk politik taler vi om løftebrud, hvor politikerne lover noget før et valg og bryder løftet efter et valg. Men er der tale om en løgn, eller kan det virke troværdigt?

Et løftebrud kan få karakter af en løgn, hvis det rummer flere af løgnens elementer, herunder især manipulation og bedrag. Hvis en politiker eksempelvis lover noget, som vedkommende er klar over umuligt kan gennemføres, vil det få karakter af en løgn. Et oplagt eksempel er en politiker, som stiller op til genvalg. Han har læst en rapport, der først udkommer efter valget, som utvetydigt anbefaler, at dagperiodeperioden forkortes. Politikerens har til hensigt at følge rapportens anbefalinger, men vælger i valgkampen at fortælle noget andet, fordi han ikke forventer at blive genvalgt med et så upopulært budskab. Politikeren begrundelse for denne strategi handler om, at det i meget høj grad er i vælgernes interesse, at han bliver genvalgt, og løgner handler desuden om en kompleks sag, som han alligevel ikke tror, vælgerne kan bedømme på rette måde. Løgner vil her forsvares som alene at være i vælgernes interesse, og i øvrigt vil det være langt værre, hvis oppositionen kom til magten. Men sagen er som regel langt

mere kompleks, og oftest handler det om, at der er noget, som en politiker gerne vil gennemføre, men som kræver politisk kamp og/eller flere kompromisser efter et valg. Derfor kan der opstå en afstand mellem det lovede før et valg og den gennemførte politik efter et valg. Et eksempel er Liberal Alliances Anders Samuelsen, som før og efter valget i 2015 og gennem hele 2016 i meget klare vendinger fortalte, hvordan topskattelettelser var et ultimativt krav. Alternativet var at vælge regeringen. Men løfterne blev senere droppet, da Dansk Folkeparti ikke ville lægge stemmer til et flertal for skattelettelser.

Det nævnte eksempel kan ikke kategoriseres som løgn. Hvis løftebruddet også skal være en løgn, kræver det samtidig et bedrag eller et skjult motiv. Men vejen til forståelse af de reelle motiver og viljen bag de fremsatte løfter er ofte en ufremkommelig vej. Dertil kommer den moralske vurdering, som heller ikke er entydig. Hvad er værst? Politikere med reelle motiver, der bryder et løfte, eller politikere med fordækte motiver, der får gennemført politik?

Begrebet "løftebrud" er desuden blevet en del af det politiske spil og dermed noget, politikere beskylder hinanden for. Løftebruddet kan også få karakter af stærke overdrivelser, som er løgnens beslægtede fætter. Det kan være budskaber såsom "afskaffelse af arbejdsløshed", "uddannelse til alle" eller "ingen bilafgifter" osv. Her er det afgørende, at der er indgået en kulturel pagt med vælgerne om den måde, budskaberne skal trimmes på. Det svarer i nogen grad til gadesælgeren, der sælger Rolex-ure. Her kan der herske vished hos både sælger og køber om, at der er tale om et fint ur men næppe et

ægte Rolex-ur. Problemet opstår først, når køberen reelt tror, at det er et ægte Rolex-ur. Der er også den mulighed, at vælgerne oplever, at politikerne har løjet, uden at det reelt er tilfældet. Som det mest typiske eksempel er det let at formulere politiske budskaber, som kun kan være sande, hvorefter vælgerne efterlades i den tro, at det medfører bestemte tiltag, som imidlertid aldrig gennemføres. Eksempelvis vil enhver politiker kunne sige, at "vi sætter borgeren i centrum" og "vi ønsker at sikre velfærden" osv. Ud fra disse budskaber kan man imidlertid forme enhver politik og gøre hvad som helst. Men vælgerne vil senere kunne betragte det som løgne, fordi de troede, budskaberne betød noget ganske bestemt. Som konkret eksempel kan nævnes, hvordan politikere stort set altid kan blive enige om at reducere unødigt administration og bureaukrati. Hvem ønsker ikke, at sygeplejersken skal bruge mere tid sammen med patienten og mindre tid foran computeren? Skiftende statsministre har således sat gang i afbureaukratiseringsreformer. De har alle haft et reelt ønske om at afbureaukratisere Danmark, selv om bunken af regler ikke altid er blevet mindre. Men når man som plejehjemsleder eller tømmermester sidder kl. 16.30 en fredag eftermiddag på kontoret med en elektronisk blanket på skærmen, så kan man udmærket få den tanke, at politikerne har løjet.

Opsummerende vil det fortsat være sådan, at politikere kan mangle troværdighed. Men det undskylder ikke for at være det og gør ingen politiker uret i bestræbelsen efter at være oprigtig og troværdig.

Jacob Birkler har udgivet bogen "Den umoralske politiker".